

**„KÉT LÉLEK, EGY GONDOLAT.” KODÁLY ÖRÖKSÉGE FORRAI
KATALIN ÉS KOKAS KLÁRA ÉRTELMEZÉSÉBEN**

Előszó

A zenei nevelés jelentőségéről sokan-sokat írtak, írnak és fognak írni, de ritka, amikor egy fiatal hallgató vállal olyan feladatot, amibe „rutinos hozzáértők” sem vágtak bele: különböző zenepedagógusok munkásságát hasonlítja össze kutatás-módszertani alaposággal, olyan terjedelemben és mélységben, ami reálissá és elfogadhatóvá teszi a megállapításokat.

Jó újra olvasni az örökérvényű kodályi gondolatokat, majd ezek megvalósulását Forrai Katalin és Kokas Klára egy-egy művében.

Az ELTE TÓK kari, majd az OTDK országos fordulóján sikeres dolgozat további érdeme az is, hogy az elemzéssel az óvodáskorúak zenei módszertanához is ad javaslatokat, ötleteket.

Dr. Szarka Júlia (PhD)
KRE-TFK

Bevezetés

2012-ben, óvodapedagógusi tanulmányaim megkezdésekor ismerkedtem meg Forrai Katalin óvodai, zenepedagógia módszerével. Nem sokkal később kerültem kapcsolatba Kokas Klára koncepciójával, melyet úgy vettem észre, hogy szélsőséges pozitív és negatív érzelmek öveznek. Ekkor tűztem ki célul azt, hogy összehasonlítom a hagyományos, Forrai Katalin által megfogalmazott óvodai zenepedagógiai irányzatot Kokas Klára alternatív zenepedagógiai koncepciójával. A kutatásnál kiemelten fontos volt, hogy objektívan tudjam bemutatni a két irányzatot. Mivel mindkét módszer kodályi alapokon nyugszik, ezért úgy gondolom, éles határ nem húzódhat közöttük. Hipotézisem szerint a két módszer célja ugyanaz, csupán megvalósításukban van eltérés. Nem állíthatók szembe egymással ellentétként, mégis vannak alapmotívumok, melyek mássá, érdekesebbé teszik egyik-másik módszert. Ezt a fajta más szemszögből való gondolkodást szeretném bemutatni, hogyan is ért végül mindkét gondolat azonos célt. Kutatásomban a következő két dokumentumot hasonlítom össze:

- Forrai Katalin: Ének az óvodában
- Kokas Klára: Öröm, bűvös, égi szikra

Ezek a könyvek mind tartalmazzák azokat a módszertani elveket, melyekre egyik-másik koncepció épül. Továbbá kutatásommal rávilágítok az összekötő, központi gondolatra, valamint az eltérő véleményekre, értelmezésekre, melyek egyedivé teszik a két rendszert.

Kutatásom során alkalmazott módszerek: dokumentumok kvalitatív és kvantitatív elemzése.

Kodály öröksége a két tanítvány értelmezésében

A két módszer közös kapcsolódási pontjának Kodály Zoltán alapelveit tekintem. Véleményem szerint irányelvei, útmutatásai keresztülszövik mindkét módszert, erre szeretnék bizonyítékot találni és ebben a fejezetben kutatásomnak ezt részét ismertetem.

Kodály Zoltán alapelveinek értelmezése, megvalósulása

Kodály: „A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be.”

A zene emberformáló, személyiségformáló erő.

♪ Forrai Katalin könyvében a zene mint emberformáló erő formálja a gyermek ízlését, esztétikai fogékonyságát, hat az akarat fejlődésére, általa fejlődik a koncentráció, indulatot fékezik, hatással van az értelmi és érzelmi fejlődésére, valamint az énekes játékok szerepeinek vállalásával gyarapodnak tapasztalatai.

♪ Kokas Kláránál ennek az alapelvnek az érvényesülése más megközelítésből valósul meg: az improvizatív mozgással való totális zenei élmény, zenebefogadás oldja a feszültséget, érzelmi megnyílást eredményezhet, ezáltal az érzelmek útján kíván előidézni egyfajta pozitív változást. Úgy gondolom ez a pozitív érzelmi változás, úgynevezett „megnyílás” olyan erőket befolyásol, melyek képesek a személyiség formálására.

Kodály: „A gyermekek zenei nevelését kilenc hónappal a megszületésük előtt kell elkezdni. Ezt a nevelést már kilenc hónappal az anya megszületése előtt kell elkezdni.”

A zenei nevelést 9 hónappal a születés előtt kell kezdeni.

♪ Forrai Katalin könyvében nagy hangsúlyt kap a zenei érdeklődés felkeltése óvodában. Sőt már bölcsődében is, ezt bizonyítja *Ének a bölcsődében* című könyve, mely édesanyák számára is rendkívül hasznos, ebben hangsúlyozza a lehető legkorábban elkezdett zenei nevelést.

♪ Kokas Klára egyik mondatában fellelhető ehhez az alapelvhez fűződő pozitív viszonyulása: „A rezgéseket minden élő test felfogja, már az anyaméhben.” (Kokas, 1998, 15.)

Tehát már legkorábban, magzati korban érdemes énekelni, mert képes a baba érzékelni a hang által keltett rezgéseket, könyvének „Botfülüek” című fejezetében a várandós anyákat is arra buzdítja, minél többet énekeljenek fejlődő kisbabájuknak.

Kodály: „Minden népnek van egy sereg népdala, amely oktatásra kiváltképpen alkalmas. Ezeket jól kiválogatva, a népdal lesz a legmegfelelőbb tananyag, hogy rajta a gyermekeknek az egyes zenei elemeket bemutassuk és tudatosítsuk ezeket... Mielőtt más népeket akarunk megérteni, magunkat kell megértenünk. Semmi sem alkalmasabb erre, mint a népdal. És az idegen országok népdalainak megismerése a legjobb út az idegen népek megismeréséhez. Mindezen fáradozások végcélja abban áll, hogy a tanulókkal megismertessük és megszerettessük a múlt, a jelen és a jövő klasszikusait.”

Minden nép, zenei nevelésének a saját néphagyományából kell kiindulnia.

♪ Forrai Katalin által az óvodában javasolt dalok legjelentősebb részét a népi gyermekdalok alkotják, valamint a zenehallgatásra szánt népdalok. Ezt egészítik ki a mondókák, a komponált dalok és a műzenei szemelvények.

„Az énekes gyermekjátékok néha a felnőttek ritmusaiból, népszokásairól ellesett motívumok, így a történelmi, társadalmi változások töredékben megmaradt hordozói.” (Forrai, 1993, 38.)

♪ Kokas Kláránál a népdalok vagy az ismert népdalokra improvizált dallamok a tevékenység mindhárom szakaszában megjelennek, de eltérő mértékben. A köszöntéseknél legfőképp az ismert népdalok dallamira való improvizáció a jellemző.

A fő részben, az úgynevezett körjátékokban énekelnek különböző karakterű népdalokat. Azonban a nagyobb rész tartalmazza a legfőbb eltérést: itt a gyermekek műzenei részletekre táncolnak, vagy más népek, eltérő lüktetésű népzenejére „váltakoznak át”. A búcsúének ismert és új népdalokon alapul, melyet a gyerekek és a felnőttek közösen énekelnek.

Kodály: „Akit előbb énekre tanítunk, csak azután hangszerre: hamarabb megfogja a meloszt minden zenének... Az énekkel olvasókészséget szerez a növendék, ezzel könnyebben hozzáfér a nagy szellemek alkotásaihoz, rövidebb idő alatt több művet ismerhet meg, mintha csak fáradtságosan silabizál.”

A zenetanulás legtermészetesebb módja az éneklés.

♪ Forrai Katalin művében ez az alapelv abban nyilvánul meg, hogy a gyermekdalokat és a komponált gyermekdalokat a gyermekek bevonásával, énekeltetésével valósítja meg. Az énekhang preferenciája abban is meg nyilvánul, hogy a hangszertanulási lehetőségek csekélyek. A pedagógus természetesen játszhat hangszeren, és ajánlott is, a gyerekek ki is próbálhatják azt, de elsősorban énekhangjukat fejlesztik az énekes játékok, gyermekdalok által.

♪ Kokas Kláránál is az énekhang kiemelt szerepe jellemző. Önmagáról így vall: „Az éneklés? Anyanyelvem.” (Kokas, 1998, 15.) Azonban ennek az irányelvnek

a bővített értelmezésével találkoztam, mivel szerinte ugyanolyan természetes mód a zenebefogadásban a mozgás, a mozdulat. Úgy tartja, nincs is természetesebb ennél.

„Ha olyan országban élnék, ahol a zenei írás-olvasást nem, vagy nem jól tanítják, összekapcsolnám azt is a magam mozgási és improvizatív felfedező zeneprogramjával.” (Kokas, 1998, 16.)

A hangszerek kevés alkalommal jelennek meg tevékenységein, és akkor legfőképp azért, hogy a gyerekek élőzenére táncoljanak, nem pedig hangszer tanulási célból.

Kodály: „A gyermek ne fogalmakat, definíciókat gyűjtsön, hanem zenekincset. Annak számbavételére, rendező áttekintésére ráér később.”

Az élőzene fontossága.

♪ Forrai Katalin egyértelműen érvényesíti ezt az alapelvet művében, ő is azt vallja, hogy a zenélés elsődlegesen saját tapasztalatokon alapuljon, legyen az az élőhang használata, vagy egy saját élményen alapuló zenemű, hangszer meghallgatása.

♪ Kokas Klára is előnyben részesíti az élőzenét, azonban a táncokhoz CD-ről játssza le a műzenei részleteket. Ez kissé hátránya a tevékenységeinek, azonban mégsem várható el, hogy egy koncertzenekar jelenjen meg egy-egy óra alkalmával, melyen a gyerekek táncolnak. A műveket nem teljes hosszában játssza le, hanem egy-két perces részletet, azt is többször ismételve. Ezért célszerűbb a CD-ről való lejátszás, sőt a szervezés érdekében az adott részlet többszöri rögzítése.

Kodály: „Az egyensúly helyreállítására legsürgősebb teendő az iskolai zeneoktatás fejlesztése, jobban mondva megteremtése. Minden gyermeknek joga,

hogy az iskola kezébe adja azt a kis kulcsot, amellyel, ha ő is akarja, bejut a zene csodakertjébe, s azzal egész élete értékét megsokszorozza.”

A zenei analfabetizmus felszámolása.

♪ Forrai Katalin nem véletlenül hangsúlyozza, hogy mennyire fontos minél előbb elkezdni a zenei nevelést és a folyamatos fejlesztést. Az ő szemléletében az óvoda az iskola előkészítője, ezáltal a kottaíráshoz- és olvasáshoz szükséges képességek megalapozója.

♪ Kokas Klára esetében más a helyzet, mivel más szemszögből közelít ennek az alapelvnek az értelmezéshez. Ő nem a kotta írás- és olvasás előkészítésének feladatát emelte ki és célozta meg, hanem az érzelmek zenével való nevelését. Törekvéseiben igyekezett a szegényebb, elesettebb rétegekhez is eljuttatni a zene varázsát, oda, ahol inkább hatásosabb a zene szeretetére nevelés.

Kodály: „Legyen a zene mindenkié!”

♪ Forrai Katalinnak célja, hogy az óvodában minden egyes gyermekhez eljusson a zene. Ezt az énekes gyermekjátékok közös játékélményével, a közös együtténekléssel és a megfelelő légkörű énektevékenységekkel kívánja elérni.

♪ Kokas Kláránál is szintén megvalósul ez az alapelv, azonban ő sajátos módon kibővíti testi, lelki fogyatékosokra, nevelési tanácsadóból elküldött „problémás” gyermekekre. Hisz ők is érezhetik a zene által keltett rezgéseket. Módszere a zeneterápia alapjait tartalmazza.

A könyvek műfaji elemzése

Forrai Katalin könyve, az *Ének az óvodában*, az óvóképzésben részt vevő hallgatók alapolvasmánya, mely alapján elsajátíthatják az óvodai zenei nevelés tevékenységeinek dalanyagát, tervezési módjait és annak megvalósítását. Az általam elemzett könyv 1993-as kiadású, az Editio Musica Budapest kiadásában jelent meg, ez az 1974-es eredeti könyv tizenegyedik kiadása.

A tartalomjegyzék világos, áttekinthető formában közli az érdeklődővel, melyek azok a lényeges, az óvodai zenei nevelésben kulcsfontosságú szerepet betöltő témakörök. A könyvet tartalmi szempontból két fő részre lehet osztani: módszertani részre, valamint mondóka- és dalgyűjteményre.

Kutatásom szempontjából a leglényegesebb a módszertani rész, mely 9 fejezetében sorra veszi a képességfejlesztés állomásait, a zene által betöltött szerepet az óvodai zenei nevelés folyamatában.

A könyv műfaji szempontból módszertani könyvnek tekinthető, mely logikus, lényegre törő, pedagógusok számára íródott. Felépítése, tömör hangvétele segített feldolgozásában. Alapot adott, melyhez könnyen rendelhettem hozzá gondolataimat. Ha meg lehetne fogalmazni egy szóban a könyv mondanivalóját, akkor az a szó a „fejlesztés” lenne.

Módszerében kiemelt szerepet kap a zenei képességek fejlesztése mellett az általános képességfejlesztés is.

Az *Öröm, bűvös égi szikra* című könyv 1998-ban, az Akkord Zenei Kiadó Kft. kiadásában látott napvilágot, Kokas Klára könyve már megjelenésben is más, mint az előző fejezetben bemutatott dokumentum.

Forrai Katalin könyvével ellentétben sokkal nehezebb megfogalmazni, mit is akar sugallni nekünk ez a könyv, hiszen sem címe, sem felépítése nem utal arra, hogy bármilyen módszert is meg akarna velünk ismertetni. Míg Forrai Katalin könyvét illusztrációk, Kokas Klára könyvét színes, gyermekekről készült fotók, valamint gyermekrajzok díszítik.

Műfaji jellegéből adódóan másképp szólítja meg az olvasót. Lírikusabb, az ember úgy érezheti, mintha egy történetbe csöppenne, mivel megtörtént események alapján íródott.

A tartalomjegyzék a könyv végén található 11 fejezettel, ebből 9 fejezet szól a módszerről, tapasztalatokról. Korántsem olyan konkrétak, mint Forrai Katalinnál,

egy-egy fejezetcím nem mutat rá konkrétan a benne található módszertani tartalomra. Ez nagyban nehezítette a feldolgozást. Kiemelt, konkrét tartalmak nélkül nem egyszer a sorok között kell olvasni a fejezetcímek kapcsán.

Bővelkedik példákban, mindennapos tapasztalatokban, történetek sokaságában, emiatt természetesen feldolgozni, rendszerezni is nehezebb az átadott tudásanyagot. Műve, csakúgy mint módszere, rendkívül természetközpontú, próbálja minden egyes tapasztalatát, ismeretét természeti hasonlatokkal szemléltetni a könnyebb megértés érdekében. Kiemelt szerepet kap módszerében a zene mozgással való összekapcsolása.

„Iránytű” című fejezetében megfogalmazza melyek voltak azok a tényezők, melyek hatásra kialakította módszerét. Eleinte ő is a hagyományos zenei nevelés útján járt, kutatásokat végzett a zene transzferhatásairól, azokat Kodály Zoltán segítségével külföldön is bemutathatta. Tanított Amerikában, megismert új tanítási formákat és korszerű pszichológiai felfedezéseket. Új tanítási helyzeteket vállalt, melyek rászorították, hogy új tanítási módokat találjon ki. Ezen hatásokra a zene átélésének, befogadásának, figyelmének és élményfeldolgozásának új lehetőségeit dolgozta ki. (Kokas, 1998)

„Letértem a zenetanítás hagyományos útjáról, el a megszokottól és megtanulttól.” (Kokas, 1998, 13.)

A könyvek módszertani szempontú elemzése

A két könyv és a módszerek bemutatása után szeretném részletesebben is összehasonlítani azokat. A zene mint fogalom mindkét módszerben másképp jelenik meg.

A zene mint fogalom

♪ Forrai Katalin a zenét mint fejlesztő eszközt tekinti meghatározónak. Általa a gyermek nemcsak zenei, hanem általános képességei is fejlődnek. Hat az érzelmi fejlődésre, az érzelmek közvetlen kiváltásával, fejleszti a gyermekek érzékenységet és fogékonyságát, színesíti érzelmvilágát a különböző szerepvállalások során, fékezi az indulatokat, ezzel hatva a gyermek akaratára. Kihatással van a gyermek értelmi fejlődésére, pontosítja a gyermek megfigyelőképességét, a zenei fogalompárok összehasonlításával és megkülönböztetésével hat a gondolkodási folyamatokra. Segíti a szocializációt, kihatással van a társas kapcsolatok fejlődésére.

A dalok és játékok megtanulása az emlékezet fejlesztését szolgálja. A képzelet és fantázia kiemelt szerepű a zenei nevelésben.

A képzelet és a belső hallás összekapcsolásával hat a zenei alkotókedvre, a közös játékok során a társas kapcsolatok fejlesztésére is külön hangsúlyt tesz. A testi fejlődés az énekes játékok során a koordinált mozgás, az egyensúlyérzék, a légzőkapacitás növekedésében nyilvánul meg. (Forrai, 1998)

♪ Kokas Klára értelmezésében a zene egy olyan eszköz, amelyből a gyermek ihletet merít. A zene hatására mozdulatokat sző és eljátssza az általa keltett élményeket. „Partnerem a zene” fejezetének címe azt sugallja, a zene közel áll személyiségéhez.

„Az igazi zene méhtápláléka viszont életet ír elő, rendet alapoz meg, a rend igényét, a rend örömét.” (Kokas, 1998, 16.)

A gyermek zenei fejlődése óvoda előtt és után

♪ Forrai Katalin épít a gyermekek meglévő ismereteire, az óvoda előtt szerzett énekes tapasztalatokra. Azért, hogy az óvodát követő intézmény megfelelően tudjon építkezni a stabil alapokra, elengedhetetlen, hogy a gyermeknek

megfelelő zenei alapképességei legyenek. Forrai Katalin épp ezt kívánja elérni, a 3-6 éves gyermekek óvodai, tervszerű ének-zenei fejlesztésével.

♪ Kokas Kláránál ennek éppen az ellentétes értelmezése nyilvánul meg, mivel a gyermekek szabadon, döntésük alapján kapcsolódhatnak be a tevékenységbe. A tevékenységeken nincs olyan, hogy valami kötelező lenne, nincsenek elvárások, hogy a gyermeknek hány év után kell eljutnia egy bizonyos fejlettségi szintre. Egyetlen célja van, a „kinyitás”, mely ha 3 év alatt sem ér célt, akkor sincs probléma.

A zenei nevelés alkalomszerű és tervszerű formái

♪ Forrai Katalin úgy fogalmaz, hogy a zenének az egész napot át kell szőnie, a zenélésre alkalmat adó pillanatokot lehetőség szerint ki kell használni. Ez segít a jó zenei légkör megteremtéséhez. Az alkalomszerű lehetőségek mellett természetesen a zenei nevelés tervszerű formáit is alkalmazni kell, mely során egy kiemelt zenei feladat, vagy projekttema feldolgozása a pedagógus feladata.

♪ Kokas Kláránál is hasonlóképp megjelenik az alkalomszerűség és a tervszerűség. Az alkalomszerűség abban nyilvánul meg, hogy a pedagógus a gyermekek ötleteinek figyelembe vételével, a gyermekek hangulatához alkalmazkodva választ népdalt. Ehhez szintén nagyfokú rugalmasság szükséges, valamint egy olyan mértékű népdalismeret, mely lehetővé teszi a megfelelő népdal kiválasztását.

A tervszerűség a tevékenység fő szakaszában valósul meg, mivel a pedagógus előre kiválasztott műzenei részletet biztosít.

Az egymásra épülő fejlettségi szintek jellemzői

♪ A gyermekek zenei fejlődése nemcsak életkorok szerint különböző, hanem az életkori csoportokon belül is eltérő lehet. Forrai Katalin módszerében a

legnagyobb felelőssége a pedagógusnak van, mivel neki tisztában kell lennie a különböző fejlettségi szintek jellemzőivel, főleg az iskolába készülő gyermekek esetében.

♪ Kokas Klára módszerében nincs elvárás, hogy milyen képességekkel kell rendelkeznie a gyermeknek a tevékenység előtt vagy után. Nincs életkor szerinti megkötés, felosztás. Életkori megkötés nélkül bővíthet „dalkincsük”, gyarapodhatnak tapasztalataik, fejlődhet „nyílási”, érzelmi képességük. Emellett nincs megkötés azt illetően sem, hogy épek vagy sérültek-e a gyermekek.

A különböző életkorú gyermekek együttnevelése

♪ Forrai Katalinnál nagyon fontos, hogy a gyermekek tevékenységben való részvétele önkéntes legyen. A differenciálás módszerét alkalmazza, mely szerint a foglalkozás során a fiatalabb gyermekek be-és kikapcsolódhatnak, az iskolába készülőknél azonban kötött. A különböző életkorú gyermekek együttnevelésénél két lehetőséget kínál a megfelelő fejlődés érdekében:

- sok mondókát és kis hangterjedelmű dalokat tanuljanak,
- a csoportos foglalkoztatási forma alkalmazásával, egy időben különböző szintű feladatok gyakoroltatása.

♪ Kokas Kláránál különböző életkorú, és egészségi állapotú gyermekek együttnevelése valósul meg, ennek kapcsán azonos népdalokat énekelnek és azonos műzenei részletre táncolnak. Ezáltal, hogy a gyermekek különböző egészségi állapotúak, nem jelent problémát az ép gyermekek részéről a teljes körű elfogadás, ezáltal szociális képességeik, érzékenységük nagyban pozitív változáson megy át.

Ünnepek

♪ A hagyományos óvodai környezetben az ünnepek megismerése fontos, ezáltal a gyermek ismereteket szerez néphagyományairól játékos formában. Az óvodai ünnepek lehetőséget biztosítanak kisebb produkciók előadására.

Ünnepek: Anyák napja, Mikulás, karácsony, farsang, évszázó, (húsvét, nemzeti ünnepek).

♪ Kokas Klára módszerében a hagyományokról nem esik szó, az ünnepeket más szemszögből közelíti meg. A „belső ünnepek” jellemzőek leginkább, mikor valaki bravúrosat táncol, vagy aki eddig még nem mozdult, ő is csatlakozik a gyerekekhez. Ez jellemzi ennek a módszernek az ünnepi hagyományait.

Az énektanítás anyaga

♪ Forrai Katalin két csoportba osztja az énektanítási anyagot:

- gyermekek dalanyaga
- zenehallgatási anyag

A gyermekek dalanyagában kiemelt szerepe van a mondókának, egyenértékűnek tekinti azt a gyermekdalokkal. A mondókákat két fajtára bontja: a kiszámolókra és az ölbéli játékokra. Mindegyiknél nagyon fontosnak tartja az egyenletes mozdulatot, mely a mondókát kíséri. A kiszámolóknál az egyenletes lüktetést, az ölbéli játékoknál pedig a simogató, cirógató, a történethez kapcsolódó mozgást emeli ki.

Az énekes gyermekjátékok jellemzője az egyszerű ritmus, az ismétlődő dallammotívumok és leggyakrabban a pentaton hangkészlet. A gyermekdaloknak a helyes hanglejtés, a jellemző 2/4-es lüktetés, valamint a társas kapcsolatok fejlesztésében van kiemelt szerepe.

A dalok kiválasztásánál az életkor szerinti felosztást alkalmazza, mivel mások az elvárások kis-, középsős- és nagycsoportban. A dalok összeválogatásánál nagyon fontos a helyes arány, a kiemelt zenei feladathoz kapcsolódó megfelelő

módszertani anyag megválasztása, és a megfelelő hangkészletű dalok összeválogatása, melyek alkalmasak a gyermekek hangterjedelmének.

Az életkornak nem megfelelő dalok a nehéz népdalok, valamint a rádióból, televízióból átvett gépzene. Nem ajánlja más népek eltérő hangterjedelmű, lüktetésű dallamait sem, mert úgy gondolja, az elsődleges cél a magyar néphagyomány ápolása.

A népdalokat, műzenét ezért is inkább zenehallgatási anyagnak szánja, igényesen kiválasztva az a gyermek ízlését formálja.

♪ Kokas Klára módszerében a mondókák nem jelennek meg, egyszerű, gyermekeknek szánt dalokat sem alkalmaz, helyette a körjátékokban, a bűcsúénekekben magyar népdalokat énekelnek közösen. Az improvizatív dallamokban megjelenhetnek olyan fordulatok, melyek egyszerűek, hasonlítanak a gyermekdalokra, de külön kiemelt szerepet nem kapnak.

Zenehallgatási anyaga műzenei szemelvényekből, valamint más népek népzenejéből tevődik össze. A műzenei részletek különböző karakterűek, változatos válogatások és a zenetörténelem egészét öleli fel a reneszánsztól a 20. század zenéjéig. Idegen népek népzeneje eltérő lüktetése, változatos dallam- és ritmusvilága miatt került bele a válogatásba, mely ellentétet mutat Forrai Katalin szemléletével. Célja a kettes lüktetésből való kimozdítás.

Fontosnak tartom megfogalmazni, hogy Kokas Klára saját zeneválogatásukat hiányosnak találja, úgy gondolja, még több és változatosabb zenére lenne szüksége tanításához, és a pedagógusokat is arra biztatja, hogy ennek a zeneválogatás, a gyűjtemény gyarapítása véget nem érő feladat.

Forrai Katalinnal ellentétben, Kokas Klára nem elméleti ismeretek alapján (ritmus, dallamfordulat) rendezzi a dalokat, hanem hangulatuk, képzelet- vagy figyelemfejlesztő adottságaik szerint.

Meg is fogalmazza, hogy nem logikusan felépítve halad, hanem megérzések alapján

A darabok időtartama: kezdőknél 1-2 perc, haladóknál 3-4 perc, melyet figyelmükkel körül tudnak ölelni.

A tevékenység menete

♪ Állandó tartalma a mondóka, énekes gyermekjáték, komponált gyermekdal és zenehallgatási anyag. Ezek rendszerint ebben a sorrendben követik egymást. A zenehallgatási anyag kezdheti és zárhatja a tevékenységet, ez a pedagógustól függ.

A tevékenység menete leginkább a kiemelt zenei feladat köré összpontosul, ezért a tematikusan válogatott zenei anyagot és a tevékenység menetét nagyban befolyásolja.

♪ Módszerében kulcsfontosságú szerepet tölt be az improvizatív éneklés és mozgás. Énekes tevékenységeit három csoportba sorolja: köszöntések, körjátékok, búcsúénekek.

Tevékenysége e szerint a sorrend szerint valósul meg:

A köszöntések a kapcsolatteremtés eszközei, melyekhez a név-éneklések változatai tartoznak dalban, vagy improvizált dallamban. Ezekhez tartoznak még az üdvözlések, megünneplések, megemlékezések, melyek meghitté teszik a csoport életét.

A körjátékok dramatizált játékok, melyek során a módszerre jellemző „átváltozás” motívuma jelenik meg. A gyerekek műzenei részletekre, más népek eltérő lüktetésű népzenejére szabad mozdulatokkal táncolnak egyedül vagy társsal.

A búcsúénekek a tevékenységek végét jelzik, ez a nagymozgásokat követő elnyugvás. A búcsúénekeknek külön jelzése a meggyújtott gyertya. A tevékenység záró motívumának célja a biztonságos érzés megteremtése, mivel itt a szülők, gyermekek együtt, nyugodt testhelyzetben énekelnek.

Különleges vonása, hogy a tevékenységen részt vehetnek a szülők is, valamint ezeket az alkalmakat videofelvételen rögzítik, mely feldolgozása a tevékenység után történik.

Módszerének kiemelt célja, hogy a zenebefogadással teljes figyelemre nevel.

„A mozdulatok szabadsága segíti a zene mély befogadását.” (Kokas, 1998, 17.)

Integráció más területekkel

♪ Forrai Katalin szerint az énekes tevékenység az anyanyelvi és az irodalmi neveléssel van szoros kapcsolatban, mivel általa bővül a szókincs és új fogalmak megismerésére ad lehetőséget. De az óvodai élet során bármely tevékenységgel összekapcsolható.

♪ Kokas Klára azonban a mozgást tekinti elsőbrendűnek, ezután következik az ábrázolás, mint integrációs terület. A hang és látvány összekapcsolásával a gyerekek zenére festenek, vagy gyurmáznak, de az elsődleges mindig a zenére való mozgás és dramatizálás.

„Mozdulatélmények, dramatizálások, „átváltások”, majd vizuális megjelenítések, ábrázolások születnek ezekből is.” (Kokas, 1998, 32.)

A pedagógus módszertani kultúrája

♪ Forrai Katalin úgy gondolja, a pedagógusnak tudnia kell kottát írni-olvasni, legalább egy hangszeren tudnia kell játszani, 150-200 gyermekdalt, 20-30 mondókát, 50-60 zenehallgatásra szánt dalt, és 15-20 műzenei szemelvényt kell biztosan tudnia. Minden olyan készséggel, képességgel rendelkeznie kell, melyekkel a gyermekek zenei képességét tudja fejleszteni. Mintául szolgál a gyermekek számára, a tisztán éneklés, a megfelelő artikuláció, a helyes kiejtés, az élő előadásmód mind-mind elvárható a pedagógustól. Emellett ismernie kell a tudatos tervezés módjait, a gyermekek életkori szerinti dalanyag választását és

tudnia kell egy éves zenei tervet készítenie, mely bőséges és változatos anyag összeállítást tartalmaz. Legyen tudatos, tervszerű, rugalmas és megfelelően tudja értékelni saját nevelői munkáját.

♪ Kokas Kláránál a pedagógus képességeihez hozzátartozik a nyitottság, rugalmasság, hogy megfelelően tudjon alkalmazkodni a váratlan helyzetekhez, legyen ötletes és játékos, legyen szabad, hogy a tevékenységet tovább tudja lendíteni, vagy megfelelő mederbe terelni. Népdalismerete legyen széleskörű, tudjon igényes zenei anyagot válogatni gyermekei számára. Valamint tudjon saját élményein keresztül zenét átadni a gyermekeknek, merjen a zenére szabad mozdulatokat szőni, a gyermekekkel együtt táncolni.

A zenei nevelés tervezése

♪ Forrai Katalin nevelőmunkájának alapja a tervszerűség, a tudatos fejlesztés. 1 és 3 éves távlatban is tudnia kell tervezni a pedagógusnak az alábbi szempontok szerint:

- az új ismereteket a korábbi ismeretekre építse
- a könnyebb anyagtól haladjon a nehezebb felé
- a körülményekhez alkalmazkodva (létszám, életkor, fejlettségi szint) állítsa össze az évi anyagot. (Forrai, 1998, 102.)

Valamint a heti rendszerességgel megtartott énekes tevékenységeket is meg kell tudnia tervezni, alkalmazkodva a kiemelt zenei feladathoz, vagy a projekt témához.

♪ Kokas Klára módszerében nem választják ki hónapokkal előtte a dalanyagot, mivel alkalmazkodnak a meglepetésszerű helyzetekhez.

A zenedarab kiválasztásának szempontjai: tudás, ismeret, empátia, érzelem. Fontosnak tartja, hogy a pedagógus válogasson, mivel ezzel fel tudja mérni saját érzélemvilágát, saját igényeit.

A kiválasztást az előkészület követi, mely hosszú időt vesz igénybe. Ebben a fázisban a pedagógus megismeri a zenét, próbálja felmérni hozzákapcsolódó érzelmeit és próbálja ezt mozdulatokban megmutatni.

A zeneválogatás munkafázisa időigényes, türelmet és pontosságot igényel a pedagógustól.

A család és az óvoda kapcsolata

♪ Forrai Katalin módszerében az óvoda és a család közösen nevelik a gyermeket. A család szakmai kérdésekben fordulhat a pedagógushoz, tájékoztatást kap a gyermek fejlettségéről.

♪ Kokas Klára tevékenységein a szülők részt vesznek, együtt énekelnek a gyermekekkel, ezáltal egy biztonságos, családi légkört teremtve a szabad kibontakozásra.

A zenei képességek fejlesztésének területei

Forrai Katalin lépésről lépésre végighalad azokon a zenei képességeken, melyeknek fejlesztése óvodában elengedhetetlen, annak érdekében, hogy a gyermek egy biztos zenei alappal tudjon indulni iskolába lépésekor. Megfogalmazza, hogy a képességfejlesztési területeknél fontos a testi és szellemi fejlődés összhangja.

Az éneklési készség fejlesztése

♪ Az éneklési készség utánzáson alapul, a dalokat hallás után tanulják a gyerekek, ennek feltétele a pontos hallásképzet, és a hangszálak irányításának helyes mechanizmusa.

A tiszta éneklést kis hangterjedelmű, megfelelő hangmagasságon énekelt dalokkal lehet és ajánlott fejleszteni. Pedagógiai módszer használata szükséges ennél a képességfejlesztésnél, mégpedig a javítás módszere, például ha a

gyermek rossz hangon kezdi énekelni a dalt, a pedagógusnak ezt javítania kell, meg kell tanítania a gyermeket a helyes hang átvételére.

Nagyon fontos az óvónői minta, mivel a gyermekek utánozzák hangképzését, szövegkiejtését, hangszínét.

A gyengehallású gyermekek fejlesztését különböző módon kívánja elérni, legfontosabb pedagógiai módszere erre a dicséret és a türelmes kivárás. A pedagógus gyakorolhat külön a gyermekkel, de biztosíthat olyan lehetőséget, mikor a gyermekek óvónői segítség nélkül énekelhetnek. Ennél a képességfejlesztési területnél a legfontosabb alaptétel, hogy minden gyermek zenei hallása fejleszthető.

A pedagógus feladata még a gyermekhang ápolása és óvása az erőltető énekléstől.

♪ Kokas Klára nem kifejezetten emeli ki módszerében a zenei képességek fejlesztését. A zenebefogadást teljes egészében, totális szempontból közelíti meg, nem bontja alkotóelemeire. A tevékenységében fellelhető zenei képességeket nem tudatos és tervszerű eszközökkel fejleszti.

Tevékenységei során nem ad hangot, elkezd egy népdalt és a gyerekek bekapcsolódnak az éneklésbe. Soha nem javít, úgy tartja, hogy nincs rossz hang, nincs rossz mozdulat, nincs rossz kérdés, melyet javítani kellene.

Módszerében megjelennek a gyengehallású gyermekek, de más elnevezésben, ennek fejezetcímet is adott „Botfülüek” néven. A gyengébb hallású gyermekek esetében a legfontosabb a dicséret, az ösztönzés és az aktív éneklés.

A zenei hallás fejlesztése

♪ Forrai Katalin a zenei hallás fejlesztését különböző kiemelt zenei feladatokkal kívánja elérni, mint például a magas és mély hang különbségének éreztetésével, a halk és hangos hangok megkülönböztetésével, a különböző hangszínek

felismerésével, valamint a belsőhallás fejlesztésével, de kiemelten az aktív énekléssel.

Mindezen feladatok gyakorlása a zenei írás-olvasás megalapozója. Különböző játékos helyzetek szolgálnak a zenei hallás fejlesztésére.

♪ Kokas Klára a zenei hallást nem a hangok térbeli szemléltetésével, a hangok megfigyeltetésével akarja fejleszteni, hanem aktív énekléssel és változatos zeneművek hallgatásával. Szerinte a kiművelt hallás abban is megnyilvánul, ha a gyermekek felismerik az igényes zenét, melyet élmény hallgatni.

Ritmusérzék fejlesztése

♪ Forrai Katalin a ritmusérzék fejlesztését, csakúgy, mint a zenei hallás fejlesztését is különböző zenei feladatokra bontja, az egyenletes lüktetés érzékelésére, a változatos ritmusképletek megkülönböztetésére, az egyenletes lüktetés és ritmus összekapcsolására és tempóérzékelésre.

Az egyenletes lüktetés érzékeltetésére a legmegfelelőbb zenei anyag a mondóka. Lehetőséget biztosít a testen levő egyenletes lüktetés érzékeltetésére játék által, vagy a kiszámolók során. Az egyenletes járás gyakorlását inkább a gyermekdalok biztosíthatják, míg a ritmusképletek felismerése, hangoztatása egyaránt történhet mondókával és gyermekdallal.

A tempóérzékelés leginkább a megfigyelőképesség fejlettségén érezhető, ezt megfigyeltetéssel és a különböző tempójú motívumok gyakorlásával lehet legjobban fejleszteni.

Az igényes mozgáskultúra kialakításában nagy szerepe van az egyenletes lüktetés helyes érzékelésének, valamint a zenei formaérzék fejlettségének. Az egyszerűbb mozgásformák megismertetése a cél ebben az életkorban.

A gyerekek emellett még megismerkedhetnek az ütőhangszerekkel, de szerepük alárendelt, leginkább az egyenletes lüktetés érzékeltetésére szolgálnak.

♪ Első látásra Kokas Klára módszerében a ritmusérzék fejlesztése nem kapott helyet, mivel tevékenységeiben nem jelenik meg konkrét módon a ritmus érzékelése. Nincsenek gyakorlatok az egyenletes lüktetésre, nem tapsolnak, érzékeltetnek ritmust.

Módszerében nem figyeltet meg ritmust, nem tudatosítják őket. Azonban a táncok által a gyermekek megtalálják a lüktetést, a ritmust, azok mozdulataik kifejezésében jelennek meg.

A műzenei részletek által a tempóérzékelés a gyermekek mozdulataiban nyilvánul meg, nem tudatos, inkább ösztönös formában. A zenére improvizált mozdulatok által leginkább zenei formaérzékük fejlődik. Legtöbbször a visszatérő zenei motívumokat érzékelik, mozgásukban ez láthatóvá válik.

Táncaik során nem az egyszerűbb, hagyományos mozgásokat használják. Egyedül és párban is táncolnak a tevékenységek során.

Hangszerek csak zenehallgatási célból jelennek meg a tevékenységeken.

A zenei formaérzék fejlesztése

♪ Forrai Katalin a képességfejlesztések alapját már a legkisebb zenei egységek fejlesztésében próbálja megvalósítani. A zenei formaérzék fejlesztésében a legfontosabb szerep a motívumérzeté, mely már a mondókák gyakorlásával fejleszthető. Módszere a legkisebb zenei egységekből építkezik a legmagasabb zenei képességek felé.

A zenei formaérzék fejlesztésének két fokozata van, a dallammotívum és a ritmusmotívum.

A motívum érzékelésének első lépcsőfoka a motívumhangsúly kiemelése. Ez a már felsorolt és elemzett képességfejlesztések felhasználásával történik. Fontos az egyenletes lüktetés, a motívumok gyakorlása mondókák, vagy mozdulatok által.

A dallammotívum a visszhang-játékok, vagy a kérdés-felelet játékok során fejleszthető leginkább. Ezek a játékok szintén alkalmazhatóak a ritmusmotívum gyakorlásánál, ritmusvisszhang- játékkal, vagy ritmus kérdés-felelettel.

♪ Kokas Klára módszerében a zenei formaérzék fejlesztése is indirekt módon történik. A műzenei részleteket többször ismételve táncolják el, az ismétlések hatására, ösztönösen alakul ki a gyerekekben a formaérzék. Kokas Klára kiemelten figyelt a zeneművek részleteinek keretére, ha nem talált megfelelő lezárást a választott zeneműben, inkább választott másikat, annak érdekében, hogy ezzel ne rontsa a zenei élményt.

A köszöntéseknél megjelenik a dallamvisszhang, de a gyermekek nem ugyanazt a dallamot hangoztatják vissza melyet előtte ismételtek, hanem improvizatív dallammal válaszolnak. Mivel a ritmusnak nincs kiemelt szerepe a módszerben, ezért a ritmusmotívum is csak a műzenei részletek hallgatásakor jelenik meg.

A zenei alkotókészség fejlesztése

♪ A zenei alkotókészség alapja a zenei tapasztalás és a zenei emlékképek. A zenei önkifejezés két módja a spontán és a tudatos önkifejezés. Mindkettő nagyban befolyásolható azzal, hogy milyen a pedagógus improvizáló kedve, és hogy képes-e megfelelő szabad alkotói légkört biztosítani. Az óvodában ezt a képességet is játékos módon lehet fejleszteni, például képekről, élményekről énekelve beszélgetni. A zenei alkotókedv fejlesztésével a problémamegoldó gondolkodás is fejlődik.

♪ Kokas Klára módszerében központi szerepet tölt be a zenei alkotókészség fejlesztése. Az improvizált köszöntésektől kezdve, a szabad képzetársításokon alapuló tevékenység tartalomtól át a természetes, nem begyakorolt mozdulatokból felépülő „átváltásokig” az egész foglalkozást áthatja az improvizatív, alkotói légkör.

Úgy vélem, ehhez nagyban hozzájárul az a látásmód, hogy nincs rossz hang, nincs rossz mozdulat. Ez a zenei alkotókészség szoros kapcsolatban a problémamegoldó gondolkodással, hiszen egy problémát mindenki másképp tud megoldani, mint ahogy egy Stravinsky mű annyiféleképp értelmezhető, ahány gyermek egyszerre hallgatja.

A zene hallgatására nevelés

♪ Forrai Katalin úgy gondolja, a zenehallgatás a nap bármely szakában lehetséges és megvalósítható. Kezdet és zárhat tevékenységet, de akár altatóként is elhangozhat. A cél, hogy a gyermeket a zene figyelmes hallgatására nevelje, ehhez azonban szükséges a pedagógus megfelelő előadási módja. Nem javasolja zenehallgatás során a gépzenét és a hangversenyeket sem.

♪ Kokas Kláránál a zene hallgatására nevelés a zene totális befogadásában nyilvánul meg. A gyerekek nem ülve hallgatják, érzékelik a zenét, hanem zenére táncolnak. Célja a teljes figyelem megteremtése, főleg az olyan gyerekek esetében, akik nem képesek a koncentrált figyelemre. Úgy véli, a zene effajta befogadása maradandóbb élményt hagy a gyermekekben.

Összegzés

Kutatásom elején célul tűztem ki a két módszer objektív bemutatását. Hipotézisem alapján, mely szerint a két módszer alap gondolatai megegyeznek, csak a megvalósításuk más, beigazolódott és eredményeimmel alá tudom támasztani.

Munkám során a módszereket alkotóelemeire bontottam, ezáltal megismertem célkitűzésüket.

Kutatási tapasztalataimat nemcsak további munkám során tudom hasznosítani, hanem aktívan be tudom építeni szemléletmódomba. A problémafelvetés által egy feldolgozási folyamatot ismerhettem meg, mely döntési helyzetekbe

kényszerített, ötletekkel, más megoldási stratégiákkal gyarapította problémamegoldásomat, valamint újabb kutatási kérdések merültek fel.

A zenei analfabetizmus kapcsán kérdés fogalmazódott meg bennem, hogy nevezhetünk-e bárkit is zenei analfabétának, ha nem tud kottát olvasni, de táncolt már Bach-ra? És nevezhetünk zenei analfabétának valakit, aki tud kottát írni-olvasni, mégsem találkozott még a zenebefogadás más jellegű módszerével?

A mozgás és az emlékezet összekapcsolásának elemzésénél is felmerült, hogy vajon felnőttként a zenét jegyezzük meg és a hozzá kapcsolódó, tanult mozdulatot, vagy a mozdulatok rögzítésével a zenét is memorizáljuk?

Módszertani kutatásom eredményét táblázatban szemléltetem:

	Forrai Katalin	Kokas Klára
<i>Alapelvek</i>	Megjelennek a Kodályi alapelvek.	Megjelennek a Kodályi alapelvek.
<i>Műfaj</i>	Módszertani, tervszerű, logikus felépítésű.	Lírai, tapasztalatok, élmények bemutatása.
<i>Általános képességfejlesztés</i>	Emlékezet, problémamegoldó gondolkodás fejlesztése, testi fejlesztés.	Személyiségformálás zenebefogadással, globálisan.
<i>Célközönség, gyermekkép</i>	Ép gyermekek, 3-6 éves korig.	Ép és sérült gyermekek, bármely életkor.
<i>Integráció más területekkel</i>	Főleg anyanyelvi, de bármely más területre kiterjed.	Mozgás és tárgyalkotás összekapcsolásával.
<i>Dalanyag</i>	Tematikus, életkor szerinti bontásban. Mondókák, gyermekdalok, magyar népdalok.	Hangulatokhoz, érzésekhez kapcsolva. Magyar népdalok, más népek eltérő lüktetésű népzeneje és műzenei részletek.

<i>Zenei képességfejlesztés</i>	Mondókák, gyermekdalok gyakorlásával.	Énekléssel, tánccal, szabad mozdulatokkal.
<i>Pedagóguskép</i>	A pedagógus javít, példát mutat, tevőlegesen segít. Tudatos, irányítja a tevékenységet.	A pedagógus nem javít, rugalmas, saját élményei alapján dolgozik. Inspirálja, terelgeti a tevékenységet.
<i>Mozgás</i>	Hagyományos mozgásformák gyakorlása.	Egyedi, változatos, szabad mozgások zenére.
<i>Tevékenységek tervezése</i>	Fejlettségi szint szerint tudatosan tervez, 1 és 3 évre előre.	Adott tevékenységre készül, hangulatok, érzések szerint.
<i>Családdal való kapcsolat</i>	A pedagógus folyamatosan tájékoztatja a szülőt a gyermek fejlődéséről.	A szülők részt vesznek a tevékenységeken.

Bibliográfia

Forrai Katalin (1993): *Ének az óvodában*. Budapest: Editio Musica Budapest.

Katona József Könyvtár. Kodály Zoltán idézetek [online]
<http://www.bacstudastar.hu/kz-idezetek> [2015.08.14.]

Kodály Intézet, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciója [online]
http://kodaly.hu/hu/kodaly_zoltan/koncepcio [2015.08.14.]

Kokas Klára (1998): *Öröm, bűvös égi szikra*. Budapest: Akkord Zenei Kiadó Kft.

* **Szabó Hajnalka** pedagógia szakos hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, **dr. Szarka Júlia** főiskolai tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Tanítóképző Főiskolai Kar